

בס"ד, ניסן תשפ"א

דבר תורה לפרשת ויקרא – ד"ר לאה ויזל

" ויקרא אל משה .. דבר אל בני ישראל .. אדם פי יקריב מכם קרבן לה' מן הבהמה מן הבקר ומן הצאן תקריבו את קרבנכם" (ויקרא א, א-ב)

הא' של המילה "ויקרא" היא א' זעירה רמז לכך שהקטנים מתחילים ללמוד תורה מכאן, מתחילת ספר ויקרא, על פי האמור בויקרא רבה ז, ג: "יבואו טהורים ועסקו בטהורים". בזמן שהקורבנות הוקרבו כסדרם היה העולם קיים בזכות הקרבנות, ומשחרב הבית אין העולם מתקיים אלא בהבל פיהם של תינוקות של בית רבן, ואותו ההבל שקול כמעשה הקרבנות (ש"ך ויקרא ה, כא).

לשון הפסוק "אדם כי יקריב מכם" טעונה ביאור. לכאורה נכון היה לכתוב "אדם מכם כי יקריב" כהקדמה לדיני הקרבנות.

רבנו בחיי על התורה למד מסדר מילות הפסוק על מניעה להביא קרבן אדם, דבר שהיה מקובל בעולם האילי. כך משמעות הכתוב: "אדם כשירצה להקריב מכם קרבן לה' - מן הבהמה מן הבקר ומן הצאן תקריבו, לא מן האדם..ומפני זה התחילה פרשת הקרבנות במלת אדם, לומר כי אדם יהיה המקריב ולא הקרבן".

מעבר לאמור, רש"י מדגיש שמהמילה "אדם" בלשון יחיד יש ללמוד שכשם שאדם הראשון הביא קרבן משלו שכן כל העולם היה שייך לו, כך כל הרוצה להקריב קרבן חייב להקפיד שלא להקריב מן הגזל".

בעניין זה מדייק בעל ה"כלי יקר" ומלמד עניין מופלא הרלבנטי גם לזמנים בהם אין בית מקדש וקרבנות: "ולשון מן הגזל צריך פירוש כי היה לו לומר לא הקריב דבר גזול. ונראה שדעת רש"י הוא לפי שאין דרך העולם שילך ויגזול בהמה ויקריב אותה לגבוה.. אמנם זהו בנמצא שיגזול האדם ממון הרבה או יעשה עול בהרבה ממון, וילך ויתן קצת מן אותו ממון הגזול לצדקה או לקרבן..".

כלומר, התורה באה לשלול מאדם הנוהג לגזול ולעשוק את האחרים להקריב מתוך הגניבה סכומים לצרכי המקדש או לצרכי צדקה. הקב"ה לא מעוניין בצדקנות הבאה "מן הגזל" ואל יחשוב האדם שבכך יכופרו עוונותיו.

לפי האמור, רש"י לא התכוון ללמד שאסור לתת כקרבן בהמה שאינה שלו שכן אין חידוש בשלילת מצווה הבאה בעבירה. החידוש הוא שאין לגיטימיות לנדבה או קרבן הבאים מרכוש שלא הושג ביושר. אל להם לבעלי ההון לטעות ולחשוב שיכופר להם אם יפרישו "מעשר עני" מההון שנצבר ברמאות. אדם לא יכול להערים על רשויות המס ולהיחשב כנדבן גם אם הוא תורם לעמותות צדקה. בעל עסק לא רשאי לנצל את עובדיו ולהתפאר במתן צדקה לעמותות פילנתרופיות. נביאי ישראל זעקו על העיוות הגדול שבהקרבנות קורבנות בבית המקדש לצד פגיעה ביתום באלמנה ובגר.

הפסוק "אדם כי יקריב מכם" נושא משמעות חשובה נוספת- הקרבת הקורבן מן החי מסמלת את הקרבת האדם ורצונותיו לה', וכלשון הספורנו: "אדם כי יקריב מכם- כי יקריב מעצמכם בידיו דברים והכנעה, על דרך "ונשלמה פרים שפתינו" וכאומרו: "זבחי אלוקים רוח נשברה" כי אין חפץ בכסילים המקריבים בלתי הכנעה קודמת.."

כלל גדול בעבודת המידות מבסס בעל "הנתיבות שלום", האדמו"ר מסלונים, על הפסוק "אדם כי יקריב מכם": " עקירת המידות הרעות וקנין המידות הטובות הם מהדברים הקשים ביותר.. ויש לפרש על פי זה את הפסוק "אדם כי יקריב מכם קרבן לה', מן הבקר ומן הצאן- תקריבו"- ..אדם כי יקריב מכם, מה שמקריב מעצמו, הוא "קרבן לה'", אבל מן הבהמה וכו'- זה רק "קרבנכם"... אם רואה מידה שהוא לקוי בה, והוא עובד על עצמו במידה הנגדית.. הרי זה בבחינת אדם כי יקריב מכם קרבן לה', מכם דייקא, מדבר שהוא מהותכם ותכונתכם, את זה תקריבו לה'.. זה נקרא קרבן לה'.. ואילו כאשר זה מן הבהמה מן הבקר, שמקריב ממונו ורכושו, הרי זה רק בבחינת 'תקריבו את קרבנכם' ואינו בבחינת קרבן לה'". ההקרבה הרצויה היא ההקרבה של אדם המבקש לתקן מידה ממידות נפשו ומוקן לשם כך לעבוד קשה. זהו הקרבן הרצוי לפני ה'.

השבת נתחיל לקרוא בספר ויקרא הפותח בפסוק " ויקרא אל משה וידבר ה' אליו מאהל מועד.. " הא של המילה הפותחת את הספר היא א' זעירא. המהר"ם מעיר שהמילה "ויקרא" נכתבה בא' זעירא מפני שמשה היה גדול ועניו וביקש לכתוב "ויקר" לשון מקרה כאילו לא דיבר עימו הקב"ה אלא בחלום, והקב"ה הוא שאמר לו לכתוב "ויקרא". לפיכך בחר משה לכתוב את תיבת "ויקרא" בא' קטנה יותר משאר אלפין שבתורה. רש"י מסביר על פי מאמר חכמים בתורת כהנים שלכל האמירות שאמר ה' למשה קדמה קריאה בשמו באופן המביע חיבה והתייחסות מיוחדת. זאת לעומת ההתגלות לנביאי אומות העולם, שם נאמר "ויקר", דרך מקרה וארעי כפי שכתוב על בלעם: "ויקר אלקים אל בלעם".

משה, מצידו, פועל מתוך תודעה של שליח וצינור ולא מייחס חשיבות לעצמו, אך ה' פונה וקורא דווקא לו. זאת ועוד, ה' קורא לו בשם "משה" שהוא למעשה השם שניתן לו על ידי בת פרעה אף שהיו לו למשה שמות נוספים- טוביה, אביגדור. התורה וה' קוראים לו דווקא בשם "משה". הגמרא במסכת חולין דורשת: " משה מן התורה מניין? "בשגם הוא בשר".."אסתר מן התורה מניין?"ואנכי הסתר אסתיר". מרדכי מן התורה מניין? דכתיב "מר דרור". הדרשה סתומה ומעוררת קושי: מה פירוש השאלה "משה מן התורה מניין"? משה מוזכר פעמים רבות בתורה במפורש. מדוע יש צורך לחפש רמז נוסף ולמצוא פסוק סתום מספר בראשית? בדומה, מדוע יש צורך לחפש רמזים בתורה לשמותיהם של מרדכי ואסתר?

משיב על כך המהרש"א שהמיוחד בשמות המוזכרים בגמרא, לרבות שמו של משה זה שכולם הם שמות נוכריים. משה הוא שם מצרי, אסתר ומרדכי שמות פרסיים, וחכמים מבקשים להוכיח שדווקא השמות הללו הם העיקריים שקלעו למהותן של הדמויות הנזכרות שם.

משה הושיע ומשה את ישראל ולכן נקרא "משה" ולא "משוי"-בלשון פעיל ולא סביל. כאשר בת פרעה נתנה שם לתינוק הרך שמשטה מן היאור, נזרקה בה מידה של נבואה והיא בחרה לקרוא לו "משה" על שם שמן המים משטה אותו אף שהגיוי יותר היה לקרוא לו "משוי". השם "משה" מלמד על מהות תפקידו ההיסטורי, ונבאר:

הפסוק "בשגם הוא בשר" לקוח מספר בראשית ומתייחס לדור המבול. מבאר המהרש"א כי משה בפועלו משה את ישראל ממים רבים ותיקן את חטאם של דור המבול. דור המבול לא האמינו בהשגחה פרטית ולפיכך נענשו בהסרת ההשגחה מהם והפיכת העולם למים במים ללא גבול והשגחה. בימי משה, לעומת זאת, הוכחה לעיני כל השגחתו הפרטית של הקב"ה, כאשר ה' הפריד בין מים למים ויצר יבשה בתוך הים בקריעת ים סוף כדי שישראל יעברו ביבשה בתוך הים.

השם "משה" הוא שמו העיקרי של הרועה הנאמן, שם המצביע על תפקידו כמחבר בין הקב"ה לעם ישראל. הפסוק המלא המצוטט כמקור לשמו של משה הוא "וַיֹּאמֶר ה' לֹא יֵדוֹן רוּחִי בְּאָדָם לְעֹלָם בְּשֶׁגֶם הוּא בָּשָׂר וְהָיוּ יָמָיו מָאָה וָעֶשְׂרִים שָׁנָה". "בשגם" בגימטריה עולה למניין "משה" והוא חי בדיוק מאה ועשרים שנה. רמז נוסף בפסוק- משה עם כל גדולתו, קירבתו לאלוקים ותפקידו המרכזי בגאולת ישראל- גם הוא בשר ודם. גם הוא צינור ושליח בלבד, וזו גם הסיבה להיעדרות שמו של משה מההגדה בה נקרא בליל הסדר בעוד כשבוע. אין פלא אפוא שדווקא משה, העניו מכל אדם, הוא שנבחר להיות אדון הנביאים ולא התעורר לגביו חשש שייחס חלילה לעצמו כוחות אלוקיים.